

ความขัดแย้งทางชาติพันธุ์ [ethnic conflict]

ความขัดแย้งทางชาติพันธุ์ถือเป็นความขัดแย้งทางสังคม (social conflict) รูปแบบหนึ่ง ที่แสดงให้เห็นการมีอคติ (prejudices) และการขาดการสื่อสารระหว่างกันอย่างเหมาะสมเพียงพอ เป็นผลให้เกิดการขัดกันหรือเข้ากันไม่ได้ทางวัฒนธรรมระหว่างกลุ่ม (cultural incompatibility) ซึ่งอาจจะลุกลามไปสู่สภาวะของความหวาดกลัว/เกลียดชัง (homophobia) ทั้งที่ซ่อนเร้นและที่เปิดเผยสู่การแสดงออกต่างๆ ทั้งนี้ แม้ว่าความขัดแย้งจะถือเป็นสิ่งปกติที่เกิดขึ้นในความสัมพันธ์ระหว่างผู้คน ทว่าการจัดการความขัดแย้งที่ไม่มีประสิทธิภาพภายใต้ความหวาดกลัวเกลียดชังนั้นก็ อาจจะนำไปสู่การใช้ความรุนแรงต่อกันและลุกลามขยายปลายได้ในที่สุด

อย่างไรก็ตาม นักมานุษยวิทยาได้มีมุมมองต่อความขัดแย้งที่แตกต่างกันไป โดยนักมานุษยวิทยาจำนวนหนึ่งมองว่า 'ความขัดแย้งภายในสังคม' จะช่วยทำให้ระบบของสังคมนั้นยังคงดำรงอยู่ได้ (eufunction) อาทิ Max Gluckman และ Victor Turner นักมานุษยวิทยาที่สนใจความขัดแย้งในสังคมแอฟริกา ซึ่งมองว่า ความขัดแย้ง ความแตกแยกในระดับท้องถิ่นหรือสังคมขนาดเล็กนั้นมีความสำคัญต่อระบบสังคมหนึ่งๆ โดยจะนำไปสู่การสร้างความกลมเกลียวทางสังคม (social cohesion) ขึ้นมาได้ภายใต้ระบบความสัมพันธ์ที่กว้างขึ้นไป แต่ในทางกลับกันนักมานุษยวิทยา เช่น Bernard Joseph Siegel และ Alan R. Beals ก็มองว่าความขัดแย้งทางสังคมคือสิ่งที่ไม่พึงปรารถนา (maladaptive) ความขัดแย้งมันถูกสร้างมาจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างจุดอ่อนไหวภายในระบบสังคม (strain) และความกดดันหรือสิ่งเร้าจากภายนอกระบบสังคม (stress) (Levine, 1961)

ในแวดวงมานุษยวิทยาได้มีการศึกษาความขัดแย้งทางสังคมและความขัดแย้งทางชาติพันธุ์มายาวนาน โดยเฉพาะหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ภายใต้กระแสของการปลดปล่อยอาณานิคม (decolonize) ที่นักมานุษยวิทยาได้สนใจศึกษาผลกระทบจากความรุนแรงทางชาติพันธุ์ด้วยมุมมองของแนวทางแบบชาติพันธุ์นิยม (ethnocentrism) และความเป็นสากลของมนุษย์ (Human Universals) ก่อนที่ต่อมาจะมีการศึกษาความขัดแย้งทางสังคมและชาติพันธุ์ด้วยวิธีวิทยาจากหลากหลายสาขาวิชาควบคู่กันไปมากยิ่งขึ้น เช่น จิตวิทยา สังคมวิทยา เศรษฐศาสตร์ การเมือง การเมืองเปรียบเทียบและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ กระทั่งเกิดการศึกษาคือความขัดแย้งทางชาติพันธุ์ในพื้นที่ต่างๆ อย่างต่อเนื่องมากยิ่งขึ้นเมื่อสงครามเย็นสิ้นสุดลง (Kyrou & Rubinstein, 2008; Varshney, 2007; Fearon, 2008)

ทั้งนี้ นอกจากนักวิชาการจะถกเถียงกันว่า ความเป็นชาติพันธุ์ (Ethnicity) คืออะไร เป็นสิ่งที่มาแต่เดิมหรือเป็นสิ่งถูกสร้างขึ้นภายหลังแล้วนั้น ความเข้าใจและข้อถกเถียงต่อประเด็นความ

ขัดแย้งทางชาติพันธุ์ก็เป็นอีกหนึ่งประเด็นที่มีการถกเถียงกันมาตลอดเช่นกัน ทั้งในเชิงทฤษฎีและกรณีศึกษาจากภาคสนามต่างๆ โดยสามารถแบ่งแง่มุมความเข้าใจต่อความขัดแย้งทางชาติพันธุ์ได้ดังนี้

แนวคิดรากเหง้าดั้งเดิมตามธรรมชาติ (Primordialism) มองว่า อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์เป็นหนึ่งในรากฐานของความขัดแย้งระหว่างผู้คนหรือระหว่างกลุ่ม โดยความแตกต่างทางชาติพันธุ์นั้นจะมีลักษณะที่ไม่ลงรอยกัน (irreconcilable) มาอย่างช้านาน Primordialism มองว่าชาติพันธุ์ถือเป็นหน่วยทางสังคมที่มีรากเหง้าดั้งเดิมก่อนกำเนิดรัฐชาติ อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์เป็นสิ่งที่มาแต่กำเนิดสืบทอดทางสายเลือด สามารถอ้างถึงประวัติศาสตร์และจุดกำเนิดร่วมกัน มีลักษณะทางกายภาพและชีวภาพที่สืบทอดกันมา อัตลักษณ์เป็นสิ่งที่มั่นคงทำลายได้ยาก มีแก่นแท้ที่ยังคงไม่เปลี่ยนแปลง หรือเรียกได้ว่าเป็นแนวคิดที่มีความเข้าใจต่ออัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์แบบสารัตถนิยม (essentialism) ซึ่งมักจะทำให้เกิดการแบ่งแยกความแตกต่างหรือความเป็นอื่นที่ชัดเจน นอกจากนี้ ยังมองว่ารากเหง้าดั้งเดิมตามธรรมชาติที่ติดตัวมา (primordial attachment) ซึ่งเกิดจากสิ่งที่ถูกกำหนดไว้แล้วหรือติดตัวมาตั้งแต่เกิดเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างมาก มีมาก่อนประสบการณ์และปฏิสัมพันธ์ทั้งหลาย อีกทั้ง แนวคิดนี้ยังมองว่าธรรมชาติของมนุษย์นั้นจะมีความรู้สึกเกลียดชังมาแต่โบราณ (ancient hatreds) มีความกลัวและความหวาดระแวงต่อกัน หรือมีการถือพวกพ้องเครือญาติในทางชาติพันธุ์ (ethnic nepotism) มาเนิ่นนาน และยังคงมองว่ารัฐสมัยใหม่ที่เต็มไปด้วยชาติพันธุ์ที่แตกต่างหลากหลายมักจะหลีกเลี่ยงกับปัญหาความขัดแย้งทางชาติพันธุ์ได้ยาก (Vanhanen, 1999; Varshney, 2007; Williams, 2015; ประสิทธิ์, 2014; นิติ, 2015)

อย่างไรก็ตาม แนวคิดดังกล่าวได้ถูกโต้แย้งมาโดยตลอด ทั้งในเชิงทฤษฎีและหลักฐานจากกรณีศึกษาต่างๆ โดยเฉพาะจาก**แนวคิดการเป็นเครื่องมือ (Instrumentalism)** ที่มองว่าความขัดแย้งทางชาติพันธุ์ไม่ได้เกิดขึ้นมาเองโดยตรงจากความแตกต่างในอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ แนวคิดนี้มองว่า ความเป็นชาติพันธุ์ไม่มีอยู่แต่เดิมในธรรมชาติของมนุษย์ ความเป็นชาติพันธุ์เป็นสิ่งที่สิ้นไหลสามารถถูกสร้าง ปรับเปลี่ยน หรือละทิ้งได้ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือที่กำหนดความสัมพันธ์ทางสังคมของผู้คน โดยเฉพาะการเป็นเครื่องมือที่ทำให้เกิดความสัมพันธ์อันขัดแย้งได้ด้วยเช่นกัน อีกทั้ง แนวคิดนี้ยังมองว่า การที่ชาติพันธุ์หนึ่งๆ จะขัดแย้งหรือเกลียดชังอีกชาติพันธุ์เสมอไปนั้นไม่ได้เป็นสิ่งที่มีความเที่ยงแท้แน่นอนโดยธรรมชาติดั้งเดิม เช่น ความขัดแย้งระหว่างชาวฮินดูกับชาวมุสลิมในอินเดีย ที่เกิดขึ้น ก็เป็นเพียงบางพื้นที่ของอินเดีย ไม่ใช่ทั้งหมดที่จะขัดแย้งกัน (Varshney, 2007; ประสิทธิ์, 2014; นิติ, 2015)

ทั้งนี้ แนวคิดดังกล่าวมองว่าความขัดแย้งทางชาติพันธุ์รวมถึงความเป็นชาติพันธุ์ซึ่งเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นมาจากภายหลังนั้น เป็นสิ่งที่ถูกทำให้เป็นการเมือง (politicize) ภายใต้การแสวงหา

ผลประโยชน์ทางการเมืองและเศรษฐกิจจากประเด็นของความมั่นคงและความไม่เป็นธรรมที่ถูกหยิบยกขึ้นมา โดยที่ความขัดแย้งทางชาติพันธุ์เกิดขึ้นจากการถูกกระตุ้นจากความไม่พอใจ (grievances/frustration) และเป็นเครื่องมือทางการเมืองของกลุ่มชนชั้นนำทางสังคม (a society's elite class) ที่ต้องการดำรงอำนาจและได้มาซึ่งผลประโยชน์ต่างๆ จากความแตกต่างและความขัดแย้งทางชาติพันธุ์ หรืออาจกล่าวได้ว่า กลุ่มชาติพันธุ์มีการใช้ตัวตนหรืออัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์เป็นเครื่องมือหรือกลไกในการสร้างความแตกต่าง โดดเด่นจากกลุ่มอื่นๆ เพื่อแสดงบทบาทหรือสถานภาพทางสังคมในการได้มาซึ่งผลประโยชน์ทางการเมืองและเศรษฐกิจ (Varshney, 2007; ประสิทธิ์, 2014)

นอกจากนี้ยังมีแง่มุมการอธิบายของ**แนวคิดการประกอบสร้าง (Constructivism)** ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับแนวคิดการเป็นเครื่องมืออยู่บ้าง โดยแนวคิด constructivism จะเน้นไปที่การพิจารณาว่าความเป็นชาติพันธุ์ได้สร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ขึ้นมา ในลักษณะที่มีความหลากหลายและสั่นไหวเป็นอย่างมากท่ามกลางความสัมพันธ์ทั้งภายในกลุ่มชาติพันธุ์ ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ และระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์กับรัฐชาติ โดยกลุ่มชาติพันธุ์จะมีกระบวนการช่วงชิง ขัดขืน ต่อรอง ปรับเปลี่ยน และตอบโต้ด้วยการสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ที่มีพลวัตอยู่โดยตลอด ทั้งนี้ ความขัดแย้งทางชาติพันธุ์ที่เกิดขึ้นก็มากจากการประกอบสร้างทางอัตลักษณ์ และช่วงชิงอำนาจบนความสัมพันธ์ทางอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกัน โดยเงื่อนไขทางสังคมและการเมืองที่เปลี่ยนแปลงไปจะเป็นตัวแปรสำคัญในการเกิดหรือลดทอนความขัดแย้งทางชาติพันธุ์ด้วยเช่นเดียวกัน Varshney, 2007; Busch, 2012; ประสิทธิ์, 2014)

James D. Fearon และ David D. Laitin (2000) เสนอว่า การประกอบสร้างความ เป็นชาติพันธุ์ที่มีความขัดแย้งต่อกัน มีอย่างน้อยสองทาง คือ หนึ่ง การที่ชนชั้นนำได้ปลุกปั่นให้เกิด ความรุนแรงด้วยการสร้างความเป็นกลุ่มก้อนและความเป็นศัตรูระหว่างกัน หรือสองคือการที่กลุ่ม หัวรุนแรงได้ยั่วยุให้เกิดการใช้ความรุนแรงหรือผลักดันให้ผู้นำแบบสายกลางต้องมีการใช้ความรุนแรง เพราะมีความต้องการทำให้วัฒนธรรมของตนมีความบริสุทธิ์ และเป็นการดิ้นรนให้สามารถกำหนด ขอบเขตทางวัฒนธรรมและการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันได้อย่างชัดเจน

ทั้งนี้ Ashutosh Varshney (2007) ยังได้เสนอว่าความขัดแย้งทางชาติพันธุ์นั้นสามารถ อธิบายได้ด้วย**แนวคิดความเป็นสถาบัน (Institutionalism)** ซึ่งเป็นแนวคิดที่นิยมในการศึกษา แบบการเมืองเปรียบเทียบ โดยแนวคิดดังกล่าวมองว่า การออกแบบสถาบันทางการเมืองใน ลักษณะต่างๆ เช่น การเป็นระบบการเมืองแบบแบ่งสรรอำนาจ (consociational politics) หรือเป็นระบบการเมืองของเสียงส่วนใหญ่ (majoritarian politics) การมีระบบการเลือกตั้ง แบบสัดส่วน (proportional representation) หรือมีการเลือกตั้งแบบใช้คะแนนเสียงที่สูงสุด (First Past the Post) สิ่งเหล่านี้จะเป็นตัวแปรสำคัญที่ช่วยอธิบายได้ว่า เหตุใดความขัดแย้งที่

นำไปสู่ความรุนแรงไม่ได้เกิดขึ้นในทุกสังคมที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ สมมติฐานต่อประเด็นดังกล่าวคือ ในรัฐที่มีรูปแบบสถาบันทางการเมืองซึ่งปกป้องคุ้มครองกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลายนั้นจะสามารถรักษาความสงบเรียบร้อยและหลีกเลี่ยงความรุนแรงทางชาติพันธุ์ได้ดี อีกทั้งการมีระบบการเลือกตั้งที่ให้สิทธิให้เสียงแก่ทุกชาติพันธุ์ ก็เป็นหนทางที่ช่วยให้เกิดการเลี่ยงการใช้ความรุนแรงต่อกันได้ อย่างไรก็ตามก็มีหนึ่งในข้อถกเถียงที่ว่า สังคมที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์จำเป็นต้องมีสถาบันทางการเมืองที่แตกต่างไปจากสังคมที่ไม่มีการแบ่งแยกชาติพันธุ์หรือไม่ เพราะในแง่หนึ่งการเปลี่ยนแปลงทางสถาบันอาจสร้างการแบ่งแยกทางชาติพันธุ์ที่เป็นเหตุของความขัดแย้งและความรุนแรงได้ด้วยเช่นกัน

กรณีความขัดแย้งทางชาติพันธุ์ที่มีการสูญเสียเป็นจำนวนมากอย่างเช่น การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ที่รวันดาและบุรุนดีระหว่างชาวฮูตู (Hutu) กับชาวทุตซี (Tutsi) ในช่วงต้นทศวรรษ 1990 นักวิชาการก็ได้หยิบยกมาเพื่ออธิบายในแง่มุมมองต่าง ๆ โดยเฉพาะในแง่มุมมองของแนวคิดการเป็นเครื่องมือ (instrumentalism) ที่มองว่า ในรวันดาตั้งแต่ยุคหลังอาณานิคมนั้น ชาวฮูตูได้สร้างอัตลักษณ์ของตนและมีนโยบายที่กีดกันและเลือกปฏิบัติต่อชาวทุตซี จนทำให้ชาวทุตซีต้องลี้ภัยไปยังประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งทำให้ชาวทุตซีเกิดความโกรธแค้นและมีการจัดตั้งกองกำลังชื่อว่า the Tutsi-led Rwandan Patriotic Front's (RPF) ขึ้นมา กระทั่งในปี ค.ศ. 1994 ก็ได้มีการลอบสังหาร Juvénal Habyarimana (ประธานาธิบดีเชื้อสายฮูตูของรวันดาในขณะนั้น) จนเกิดเหตุการณ์ลูกกลามบานปลายสร้างความสูญเสียจำนวนมาก ขณะเดียวกันในช่วง ค.ศ. 1993-2000 ที่บุรุนดี ชาวทุตซีที่มีอำนาจในการปกครองก็มีนโยบายโต้กลับซึ่งได้สร้างความโกรธเคืองให้กับชาวฮูตูด้วยเช่นกัน (Stedman, 1997; Ndikumana, 1998)

อย่างไรก็ตาม นักวิชาการที่สนใจกรณีดังกล่าวอาทิ Carla Schraml (2014) และ Afa'anwi Ma'abo Che (2016) ก็ได้เสนอว่า มีนักวิชาการอีกจำนวนหนึ่งที่มีมุมมองต่อความขัดแย้งทางชาติพันธุ์ รวมถึงในกรณีของความขัดแย้งระหว่างชาวฮูตูกับชาวทุตซี ด้วยมุมมองที่ว่าสามารถเชื่อมโยงแนวทาง Primordialism/essentialism กับ instrumentalism/constructivism เข้าด้วยกัน กล่าวคือ ท่ามกลางการประกอบสร้างความเป็นชาติพันธุ์ที่เกิดขึ้นจากปัจจัยภายนอกด้วยวิธีการต่าง ๆ นั้น ภายในกลุ่มชาติพันธุ์เองก็อาจจะเกิดการตกผลึก (crystallize) ความรู้สึกร่วมต่าง ๆ ทั้งความรู้สึกกลมเกลียวภายใน และในทางกลับกันก็ทำให้เกิดความรู้แบ่งแยกระหว่างกัน เกิดความหวาดกลัว ความเกลียดชังต่อกลุ่มอื่นๆ (in-group cohesion spurs out-group frustration) ซึ่งถ่ายทอดสู่รุ่นถัดไปด้วยเช่นเดียวกัน หรืออาจเรียกว่าเป็น Essentializing Deconstructivism ทั้งนี้ Peter Uvin (1999) มองว่าความขัดแย้งระหว่างชาติพันธุ์ระหว่างชาวฮูตูและทุตซีที่ยืดเยื้อเรื้อรังนั้นได้สร้างความหวาดกลัวต่อกันอย่างถาวร (permanent mutual fear) ขึ้นมา

ในประเด็นความขัดแย้งทางชาติพันธุ์นี้ Raymond Scupin (2017) ได้เสนอว่า การศึกษาทางมานุษยวิทยาโดยเฉพาะงานด้านชาติพันธุ์วรรณานั้น ได้มีความพยายามศึกษาเปรียบเทียบเหตุการณ์และการคงอยู่ของการต่อสู้ระหว่างกันในสังคมต่างๆ เช่น สังคมล่าสัตว์หาของป่า สังคมชนเผ่า แวนแคว้น สังคมเกษตรกรรม สังคมอุตสาหกรรม และสังคมหลังอุตสาหกรรม เพื่อที่จะหาคำตอบถึงความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติของความขัดแย้ง และบทบาทของปัจเจกบุคคลในความขัดแย้งที่เกิดขึ้น รวมถึงหาคำตอบที่ว่ามนุษย์มีการใช้ความรุนแรงโดยพื้นฐานดั้งเดิมหรือไม่ โดยที่นักมานุษยวิทยาจำนวนหนึ่งที่ศึกษาระบบความคิดก็ได้สำรวจความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาว่ามีความเกี่ยวข้องกับการสู้รบเพื่อพัฒนารัฐเกษตรกรรมขนาดใหญ่อย่างไร ซึ่งมีข้อค้นพบประการหนึ่งที่ว่า ประเพณีความเชื่อที่ซับซ้อนและค่านิยมอันศักดิ์สิทธิ์ของกลุ่มต่างๆ มักจะส่งเสริมหรือประกอบสร้างให้เกิดความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันและเกิดความร่วมมือกันภายในกลุ่ม ซึ่งสามารถอธิบายการเกิดขึ้นของขบวนการเคลื่อนไหวแบบรากฐานนิยม (fundamentalist movements) ในปัจจุบันได้เช่นกัน อย่างไรก็ตาม Raymond Scupin ก็มองว่า การพยายามรวมกันของแนวคิดแบบ primordialism กับ instrumentalism หรือ constructivism ได้หักล้างความคิดเกี่ยวกับความเป็นชาติพันธุ์ในแบบที่มองว่ามีความคงที่ตายตัวหรือไม่เปลี่ยนแปลงอีกด้วย

มุมมองและความเข้าใจของนักมานุษยวิทยาที่มีต่อความขัดแย้งทางชาติพันธุ์ดังกล่าวไปนั้น ได้ส่งผลให้นักมานุษยวิทยามีข้อถกเถียงต่อบทบาทในการแปรเปลี่ยนความขัดแย้งเช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทของนักมานุษยวิทยาในพื้นที่หรือสนาม ซึ่งเต็มไปด้วยความขัดแย้งของผู้คนภายในกลุ่ม ความขัดแย้งของผู้คนระหว่างกลุ่ม รวมทั้งความขัดแย้งระหว่างรัฐกับกลุ่มชาติพันธุ์ ว่าควรเป็นไปเช่นไร นักมานุษยวิทยาสามารถมีบทบาทในการแปรเปลี่ยนความขัดแย้งในลักษณะใดและอย่างไรได้บ้าง ซึ่งเป็นโจทย์ที่ท้าทายนักมานุษยวิทยาเรื่อยมา

ผู้เขียน

สัมพันธ์ วารี

นักวิชาการ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)

รายการอ้างอิง

- นิติ ภัทรพันธุ์. (2015). *ชนตก ชาติและชาติพันธุ์*. กรุงเทพฯ: สยามปริทัศน์.
- ประสิทธิ์ สิริขันธ์. (2014). บทความปริทรรศน์ : กระบวนทัศน์การศึกษาชาติพันธุ์สัมพันธ์. *วารสารสังคมลุ่มน้ำโขง*, 10(3), 219-242.
- Busch, D. (2012). Cultural theory and conflict management in organizations: How does theory shape our understanding of culture in practice?. *International Journal of Cross Cultural Management*, 12(1), 9-24.

- Che, A. F. (2016). *Linking Instrumentalist and Primordialist Theories of Ethnic Conflict*. Retrieved November 15, 2021, from <https://www.e-ir.info/2016/06/01/linking-instrumentalist-and-primordialist-theories-of-ethnic-conflict/>
- Fearon, D. J. (2008). Ethnic Mobilization and Ethnic Violence. In Wittman, A. D. and Weingast, D. (eds.), *The Oxford Handbook of Political Economy*, Oxford: Oxford University Press.
- Fearon, J. D., and Laitin, D. D. (2000). Violence and the Social Construction of Ethnic Identity. *International Organization*, 54(4), 845-877.
- Kyrou, C. N., & Rubinstein, R. A. (2008). Cultural Anthropology Studies of Conflict. In Kurtz L. (Ed.), *Encyclopedia of Violence, Peace, and Conflict* (pp. 515-521). Amsterdam; London: Elsevier.
- Levine, R. A. (1961). Anthropology and the study of of conflict: an introduction. *Journal of Conflict Resolution*, 5(1), 3-15.
- Ndikumana, L. (1998). Institutional Failure and Ethnic Conflicts in Burundi. *African Studies Review*, 41(1), 29-47.
- Schraml, C. (2014). How is ethnicity experienced? Essentialist and constructivist notions of ethnicity in Rwanda and Burundi. *Ethnicities*, 14(5), 615-633.
- Scupin R. (2017). Anthropology, Conflict, and International Relations. In Yetiv S., James P. (eds.), *Advancing Interdisciplinary Approaches to International Relations* (pp. 153-187). Cham: Palgrave Macmillan.
- Stedman, S. J. (1997). Spoiler Problems in Peace Processes. *International Security*, 22(2), 5-53.
- Uvin, P. (1999). Ethnicity and Power in Burundi and Rwanda: Different Paths to Mass Violence. *Comparative Politics*, 31(3), 253-271.
- Vanhanen, T. (1999). Domestic Ethnic Conflict and Ethnic Nepotism: A Comparative Analysis. *Journal of Peace Research*, 36(1), 55-73.
- Varshney, A. (2007). Ethnicity and Ethnic Conflict. In Boix, C. and Stokes, S. (eds.), *Oxford Handbook of Comparative Politics* (pp. 274-294), Oxford: Oxford University Press.
- Williams, D. (2015). How Useful are the Main Existing Theories of Ethnic Conflict?. *Academic Journal of Interdisciplinary Studies*, 4(1), 147-152.